

نظارت بر مردم چه شرایطی دارد؟

امر بمعروف و نهی از منکر
قسمت ۱۱
هادی دوست محمدی

باتوجه به اینکه : شخص مسلمان ، در هر صورت و در هر مکان و زمانی ، دارای مسؤلیت است و نمیتواند در مقابل تباهیها ، فسادها ، ستمها و خلافها ساکت و بی تفاوت بنشیند ، و باتوجه به اینکه بهترین ، عالیترین و راست ترین راه این احساس مسؤلیت و ابراز آن ، طریق « امر به معروف و نهی از منکر ، می باشد ؛ لازم است روش صحیحتر و شرایط موفقیت در این راه را نیز بدانیم و گرنه ممکن است به جای آنکه اثر مثبت و مفید به جای بگذاریم ، اثر زیان بخش و منفی بجانیم و بجای آنکه ارشاد کنیم گمراه سازیم و بجای سازندگی تخریب نمائیم ، پس لازم است نخست شرایط انجام این وظیفه خطیر را بدانیم و از رموز و ریزه کاریها آگاه باشیم تا نتیجه مثبت بگیریم !

۱- معروف کدام و منکر چیست ؟

فخستین شرطی که لازم است در امر به معروف و نهی از منکر، در نظر داشته باشیم این است که : هنگام امر به «معروف» به نیکی و ادا ساختن «معروف» ، نکوئی و خوبی برای ما معلوم و روشن باشد و موقع نهی از «منکر» بازداشتن از بدیها و ناپسندیها «منکر» ، بدی و زشتی نیز بر ایمان واضح و مشخص باشد، در واقع درک و بینش اجتماعی و

تشخیص حق و باطل و تمیز دادن معروف از منکر، یکی از شرایط اساسی انجام این وظیفه است بنابراین کسی که باین اطلاعی، کومه فکری باتک نظری به مسائل اجتماعی مینگرد بودارای بیش اسلامی نیست، نمی تواند، این وظیفه را بخوبی انجام دهد.

امام صادق (ع) فرمود: امر به معروف و نهی از منکر، بر کسی واجب است که بتواند معروف را از منکر تمیز دهد و بر آنها آگاهی داشته باشد نه کسی که احدی به حرفش گوش نمیدهد و خودش هم راه و روش صحیح را نمیداند و گفتارش بر مبنای صحیح نیست و چه بسا مردم را از حق به باطل می کشاند، ...» (۱)

و باز از امام (ع) پرسیدند: چه میفرمائید در مورد سخن رسول اکرم (ص): **إِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ كَلِمَةٌ عَدْلٍ عِنْدَ أَمَامٍ جَائِزٍ؟** بهترین و بالاترین جهاد این است که امری مستمکن را به عدل و داد بخوانی؟! فرمود: آری این در هنگامی است که: گوینده از معروف و عدل، شناخت درست داشته باشد تا از وی بپذیرند و گرنه نخواهند پذیرفت! (۲) و در مورد دیگر امام (ع) می فرماید: کسی باید امر بمعروف و نهی از منکر بنماید که دارای ۳ خصلت باشد:

الف - به آنچه که امر می کند، عالم بوده آگاهی کامل از آن داشته باشد.

ب - خود مرتکب عملی نشود که مردم را از آن باز میدارد.

ج - در آنچه که امر یا نهی می کند عدالت را رعایت نماید و در این کار، رفیق و مدارا را از نظر دور ندارد (۳)

آری در امر بمعروف و نهی از منکر، چون هدف، اصلاح، ارشاد و بالاخره سازندگی و هدایت است، موضوع درک صحیح از معروف و منکر و احاطه به مسائل اجتماعی و بیش و آگاهی از معارف اسلامی و روش صحیح داشتن در حال انجام وظیفه، و چگونگی برخورد با طرف مقابل، و حتی انتخاب کلمات و الفاظ و واژه ها، شرط اساسی بوده و تأثیر چشمگیری خواهد داشت.

اینکه امام (ع) می فرماید: **رَفِيقٌ فِيمَا يَأْمُرُ وَ رَفِيقٌ فِيمَا يَنْهَى** به منظور ایجاد اثر و نجات انسان است که در این مورد رسول اکرم (ص) فرمودند: **« مَنْ كَانَ أَمِيرًا بِمَعْرُوفٍ، فَلْيَكُنْ أَمْرُهُ ذَلِكَ بِمَعْرُوفٍ »** کسی که امر بمعروف می کند، همین کارش نیز باید: خود معروف باشد.

یعنی روش و رفتاری را پیش گیرد که خود این از جهت، ناپسند و خلاف عقل و دین نباشد.

۱- وسائل ج ۶ کتاب امر بمعروف و نهی از منکر باب اشتراط الوجوب بالعلم بالمعروف والمنکر.

۲- مدرك قبلی ص ۲۰۰

۳- مدرك قبلی ص ۲۰۳

معروف و منکر کدام است ؟ !

باتوجه بمطالب بالا ، لازم است ، اشاره‌ای بمعنی معروف و منکر بشود:
معروف ، در لغت بمعنی شناخته شده از ماده عرفی است و منکر بمعنای
ناشناس از ماده انکار می‌باشد، که اتفاقاً نامگذاری جالبی است زیرا اعمال خوب و
پسندیده برای فطرت و سرشت سالم و پاک انسانی، اموری شناخته شده و آشنا هستند و
اعمال زشت و ناپسند ، برای انسان پاک، ناشناخته و ناآشنا می‌باشند.

و در اصطلاح، بهر چیزی که انجام دادنش در پیش عقل سالم و شرع و دین، مستحسن
و نیکو و پسندیده باشد، معروف گفته می‌شود، اکنون فرق نمی‌کند که این معروف بقدری
در نظر شرع و عقل پسندیده باشد که اجازه ترك آن را ندهد یا در این حد نباشد و ترك آن
به وسیله عقل و شرع تجویز گردد .

پس آنچه را که عقل یا شرع لازم بداند یا انجام آن را بهتر از ترك آن بداند، معروف
می‌باشد .

و همچنین ، بهر چیزی که انجام دادنش در نظر شرع یا عقل، نکوهیده و ناپسند باشد ،
منکر گفته می‌شود و باز تفاوت ندارد که ناپسندی و نکوهیدگی به حدی باشد که عقل یا
شرع بهیچ عنوان انجام آن را تجویز ننماید یا کمتر از این حد باشد و یا ناپسند بودن آن را
جائز شمارد .

پس آنچه را که عقل یا شرع ، انجام دادنش را تجویز ننماید و یا ترك آن را بر فعلش
ترجیح دهد، منکر می‌باشد .

با توجه به این معانی است که اهمیت شناخت صحیح از معروف و منکر و درك و بینش
در مسائل اجتماعی و آگاهی از معارف اسلامی، برای کسی که این وظیفه را انجام میدهد ،
روشنتر می‌گردد.

بارها دیده‌ایم که : افرادی با امر به معروف و بجای ساختن ، تخریب کرده‌اند و با
طرف مقابل به گونه‌ای رفتار نموده‌اند که او را از انجام هر کار خوبی پشیمان ساخته‌اند! و
ا در نهی از منکر ، بیشتر او را در ارتکاب عمل ناپسند ، جری کرده و به سقوطش
کشانده‌اند !

امید است در انجام این وظیفه خطیر، به روش و طرز کار رسول اکرم (ص) و پیشوایان
معموم (ع) بیشتر توجه و تاسی نماییم.

۲ - احتمال تأثیر

شرط احتمال تأثیر - یعنی - به گونه‌ای که ما در حال امر به معروف و نهی از منکر،
احتمال دهیم که در شونده اثر خواهد داشت و می‌توانیم او را وادار به معروف و از منکر
بازداریم و در غیر این صورت این وظیفه از عهده ماساقت خواهد شد و روایاتی در این زمینه
وجود دارد:

امام صادق (ع) فرمود: کسی را باید امر بمعروف ونهی از منکر نمود که یا مؤمنی
 بند پذیر باشد و یا نادانی که برای دانستن آمادگی داشته باشد (۱)
 و باز فرمود: بر کسی که اهلیت و شایستگی ندارد، حکمت نیاموزید « امر بمعروف
 ننمائید» و افراد لایق و شایسته را از حکمت بازندارید که گناهکار خواهد شد باید مانند طبیعی
 باشید که دارورا در مورد خودش مصرف می کند (۲)
 عده ای بمحضر حضرت امام رضا (ع) مشرف شدند و ضمن گفتگو عرضه داشتند:
 عده ای از بستگان شما کارهای بدی انجام می دهند! ممکن است آنان را از این عمل
 بازدارید؟!

فرمود: نه زیرا آنان از نصیحت خوششان نمی آید!! (۳)
 از این احادیث و امثال آن استفاده شده است که باید قبلا احتمال تأثیر داده شود و گرنه
 انجام این وظیفه، واجب نخواهد بود، ولی در عین حال توجه باید داشت که مسلمان
 مسئول از ابلاغ رسالت و تعهد خویش دست بر نمی دارد و با بینش خاصی که دارد، درصد
 برمی آید که راه کار را بیابد و چنانچه احتمال دهد که اگر با شخص دیگری در میان
 بگذارد، ممکن است بتواند طرف را تحت تأثیر قرار دهد و یا غیر مستقیم درصد بر آید
 تا بتواند شخصی را مثلا از انحراف و انجام منکرنجات دهد و باز دارد، باید این کار را
 انجام دهد.

اینجا نیز آگاه بودن، آشنا بودن بمسائل اجتماعی و بینش اسلامی داشتن مورد توجه
 است. يك مسلمان متعهد، آشنا به اخلاق اسلامی و وارد به ریزه کاریهای روانشناسی و
 و جامعه شناسی، بخوبی می تواند راه تأثیر را نیز بجوید و بیابد و در مقابل انحراف بی تفاوت
 ننشیند، و همچنانکه در مباحث پیش خاطر نشان ساختیم، گروهی که به وسیله حکومت و به
 این عنوان ما مورمی شوند باید درصد اصلاح بر آیند.
 بنابراین در این شرط، لازم است بسایر احادیث و مباحث باب امر بمعروف ونهی از
 منکر نیز توجه کامل شود.

۳- اصرار بر گناه

فقها و دانشمندان اسلامی باتوجه به احادیث گوناگون، از معصومین (ع) یکی از
 شرایط وجوب امر به معروف ونهی از منکر را، این دانسته اند که شخص منحرف و
 گناهکار، به انحراف و گناه خویش، اصرار داشته باشد و آن را تکرار نماید و چنانچه معلوم
 شود که از اعمال انحرافی خویش توبه نموده و دیگر درصد اصرار و تکرار نیست، این وظیفه
 از عهده ماساقط خواهد شد.

۱- وسائل ج ۶ ص ۴۰۱

۲- مدرک قبلی

۳- مدرک قبلی

باتوجه به این شرط، همه ما مسلمانان لازم است که در این برهه از زمان، برای سازندگی و ارشاد و هدایت خواهران و برادران خویش تلاش بیشتری بنمائیم و به فرموده رهبر عظیم‌الشان انقلاب اسلامی مان: از گناهان صغیره گذشته افراد گنهکار، بگذریم و چنانچه روشن شود که افراد، از اعمال گذشته خویش پشیمان و درصدد اصلاح و خودسازی هستند آنان را مورد محبت قرار داده آگاه‌ترشان سازیم.

باتوجه به اینکه مؤمن باید زیرک باشد، فریب افراد فرصت طلب و چند چهره و منافق و انخوریم ولی در عین حال با داشتن اخلاق اسلامی دارای گذشت و عفو و اغماض نیز باشیم و پس از اینکه نعمت بزرگ الهی انقلاب بر ثمرمان، زمینه اصلاح انسان‌ها را فراهم کرده است، این فرصت اصلاح شدن را به کسانی که علاقه دارند اصلاح شوند، بدهیم.

۳- امن از ضرر

امام محمد باقر (ع) فرمود: امر بمعروف و نهی از منکر، بر کسی واجب است که برایش ممکن و از ضرر و زیان در امان باشد، اکنون ضرر چه برای خودش یا برای بستگان و دوستانش باشد (۱).

امام رضا (ع) فرمودند: امر بمعروف و نهی از منکر واجب است در صورتی که ممکن باشد و ترس بر جان در میان نباشد (۲).

علما و فقهای اسلام، از روایاتی نظیر دوروایت بالا استفاده کرده‌اند که یکی از شرایط وجوب این فریضه، این است که مباشر، از ضرر جانی و مالی در امان باشد ولی نگفته پیدا است که این در صورتی است که منکری که انجام می‌گیرد از نظراهمیت و نظر شارع در ردیف اهمیت «ضرر» نباشد، و روایات بسیاری که در باب امر بمعروف و نهی از منکر وارد شده، حاکی از آن است که این وظیفه بزرگ موجب ابقاء و تداوم سایر قوانین می‌باشد، و چنانچه ترك شود به نابودی همه دین و از میان رفتن همه مصالح مسلمین خواهد انجامید. بنابراین با داشتن پیش اسلامی و درك «الاهم فالاهم» روشن می‌گردد که کجا این وظیفه ساقط و در چه مواردی واجب است.

زیرا مواقعی هست که اگر در اجرای این حکم، ضرری بر جان، مال و ناموس مسلمانی وارد شود، نباید امر بمعروف و نهی از منکر نمود و چه بسا انجام آن، حرام می‌گردد و گاهی هم هست که در این راه باید از همه چیز حتی از جان و آبرو نیز گذشت، همچنانکه در انقلاب اسلامی ایران، برای احیای دین و نجات مستضعفین و جلوگیری از منکرات و مفاسد، دهها هزار شهید جان دادند تا اسلام پیروز گردد.

اکنون که با لطف الهی حکومت، در دست مسلمین می‌باشد، موانع امر بمعروف و نهی از منکر، برداشته می‌شود و با تأسیس اداره و سازمانی به این منظور و تشکیل امت و جمعیتی برای اجرای این وظیفه، رشد و تعالی امت اسلامی تضمین خواهد گشت.

۱- وسائل ج ۶ ص ۳۹۹

۲- مدرک قبلی ص ۳۰۲